

Wydział Wychowania Fizycznego i Fizjoterapii Politechniki Opolskiej¹
Faculty of Physical Education and Physiotherapy of Technical University of Opole,
Publiczne Gimnazjum nr 1 z Oddziałami Integracyjnymi w Opolu²
Public Junior Secondary School No 1 with Integrating Classes in Opole

BOGUSŁAWA GRACZYKOWSKA¹, JOLANTA ZEMAN-CZAJKOWSKA²

***Threats to the environment in the consciousness of the young people
living in the country and small towns***

Zagrożenia środowiska w świadomości młodzieży wsi i małych miast

WPROWADZENIE

Środowisko (według Słownika Języka Polskiego) to zespół ludzi, których łączą wspólne warunki bytowania, pracy, lub wśród których ktoś żyje, przebywa; otoczenie, lub też jako zespół różnorodnych (ożywionych i nieożywionych) czynników działających na organizmy żywe, czy też zespół czynników chemicznych stwarzających określone warunki i wpływających na zachodzące w nich reakcje, zjawiska, w której zachodzi dane zjawisko.

Człowiek, jak każdy z organizmów żyjących na ziemi, pozostaje w dynamicznych relacjach z otaczającym środowiskiem. Relacje te są dynamiczne w tym sensie, że stanowią skomplikowaną sekwencję wzajemnych oddziaływań – środowisko wpływa w jakiś sposób na organizm, który z kolei sam oddziałuje na to środowisko, a charakter tych oddziaływań zależy od zmian już wywołanych w organizmie, jak i do bieżących bodźców środowiskowych (1).

„Człowiek – jak pisze A.Awdiejew – w odróżnieniu od zwierząt posiada na nieszczęście świadomość, która tak właśnie planuje jego postępowanie, żeby za wszelką cenę unikać wysiłku, bo brak wysiłku u niego kojarzy się z błogostanem”(2). Nie czynniki zewnętrzne są jednak największą przeszkodą. Ich rola jest oczywiście niebagatelna, ale najważniejsza przeszkoda tkwi we wnętrzu człowieka, czyli w jego świadomości i podświadomości.

Uzależnienie jest to psychiczny, a niekiedy także fizyczny stan, wpływający z wzajemnego oddziaływania między żywym organizmem a środkiem toksycznym, charakteryzujący się zmianą zachowania oraz innymi reakcjami, które zawsze zmierzają do tego, aby zażywać środki stale lub regularnie ze względu na ich działanie na psychikę, a czasem także aby zapobiec nieprzyjemnym stanom płynącym z ich braku. Tolerancja może występować, ale nie musi oraz może być uzależniona od więcej niż jednego środka odurzającego(3).

Współczesne dzieli się na trzy rodzaje: psychiczne, fizyczne, społeczne. Uzależnienie od tytoniu (nikotynizm), uzależnienie do alkoholu, uzależnienie od narkotyków.

Bardzo ważna jest edukacja dotycząca świadomości zagrożeń środowiska. W programie nauczania szkoły główny nacisk kładzie się na poznawcze aspekty – wiedzę i zrozumienie zagrożeń w otaczającym środowisku. Treści dotyczące zagrożeń zawarte są w programach wielu przedmiotów nauczania. Jednakże istnieje wiele aspektów edukacji, z którymi uczniowie nie stykają się w czasie nauki w szkole. Młodzi ludzie nie rozumieją stopnia ryzyka, związanego z różnymi działaniami. Młodemu ludziom należy stwarzać sytuacje, w których uzyskują podstawową wiedzę o zagrożeniach. W ostatnich latach w edukacji do zdrowia szeroko pojętego i bezpieczeństwa, szczególnie nacisk kładzie się na rozwój umiejętności. Zbiór umiejętności ważnych w codziennym życiu młodych ludzi, określa się jako

„umiejętności życiowe”. Podejście to zakłada, że młodzi ludzie mogą posiadać odpowiednią wiedzę, lecz potrzebna jest im edukacja i ćwiczenia dla uzyskania umiejętności przełożenia tej wiedzy na działania. Np. badania Dorna wykazały, że około 50% młodych ludzi akceptuje ofertę zażycia narkotyków w specyficznych sytuacjach lecz odsetek tych, którzy próbowali narkotyków może być w ogólnej populacji znacznie mniejszy. Doceniając znaczenie umiejętności życiowych, należy starać się aby młodzież uzyskała umiejętności kontrolowania sytuacji, w których się znajduje (panowania nad nimi), zamiast biernego poddawania się zdarzeniom, manipulowaniu i presji innych osób. Młodzi ludzie powinni mieć szansę uzyskania umiejętności oceniania dobrych i złych stron swoich działań, zachowań i działań w otaczającym środowisku.

MATERIAL I METODA BADAWCZA

Badaniami objęto 164 uczniów (co stanowi 26,4% wszystkich uczniów w szkole) szkoły ponadgimnazjalnej. Większość badanych, bo aż 81,7% stanowią dziewczęta. Podział wg zmiennej dotyczącej miejsca zamieszkania jest następujący: 51% (N=84) to mieszkańcy okolicznych wsi, a 49% (N=80) to mieszkańcy małych miast.

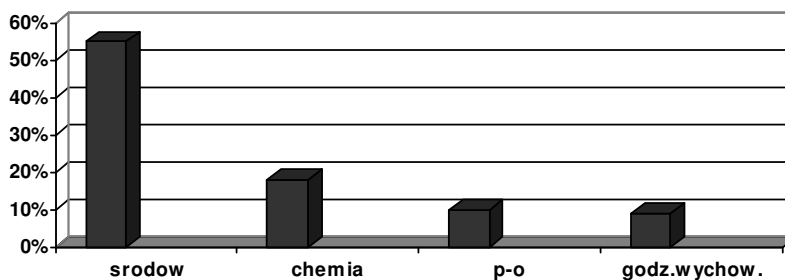
Badani wypełniali ankietę. W kwestionariuszu umieszczono również pytania otwarte.

WYNIKI BADAŃ

Na pytanie 1, co rozumiesz pod pojęciem „środowisko”, najbardziej popularną odpowiedzią było: „wszystko to, co nas otacza”. Pojawiały się także odpowiedzi takie, jak: „to, gdzie żyjemy”, „to, co żyje”, „przyroda”, „natura”, „to z kim się kontaktujemy”, „to ludzie, którzy nas otaczają”.

Na kolejne pytanie, które dotyczyło zagrożeń występujących w najbliższym środowisku, ankietowani odpowiadali: zanieczyszczenia (powietrza, gleby, wody), śmieci, spaliny. Inne zagrożenia, które młodzież dostrzega wokół siebie to: alkoholizm, nikotynizm, narkomania, wandalizm, zanik podstawowych wartości, przemoc, gwałty, seks i tzw. zadymy, nietolerancja, kradzieże, porwania, wojny, zachowania kibiców, bezmyślność ludzi, malejąca ilość zieleni (w tym wycinanie lasów), dzikie wysypiska śmieci i wiele innych. 21% (N=35) ankietowanych nie udzieliło odpowiedzi lub stwierdziło, że nie widzi wokół siebie żadnych zagrożeń.

Większość badanych 73% (N=120) uważa, iż należy młodzieży sugerować ochronę środowiska. Pytani zdają sobie sprawę z tego, że od nich samych zależy przyszłość i to w jakim świecie będą żyć. Oto inne uzasadnienia: „młodsze pokolenia powinny być świadome zagrożeń występujących w środowisku i konieczności ochrony tego środowiska”, to bardzo ważne, niszcząc przyrodę – niszczymy samych siebie itp.

Rys. 1. Przedmioty, na których realizuje się problemy ekologiczne

Uczniowie w większości bo w ponad 50% stwierdziło, że problemy ekologiczne realizuje się głównie na przedmiocie pod nazwą środowisko, następnie również dość często mówi się o zagrożeniach na lekcji chemii i przysposobienia obronnego.

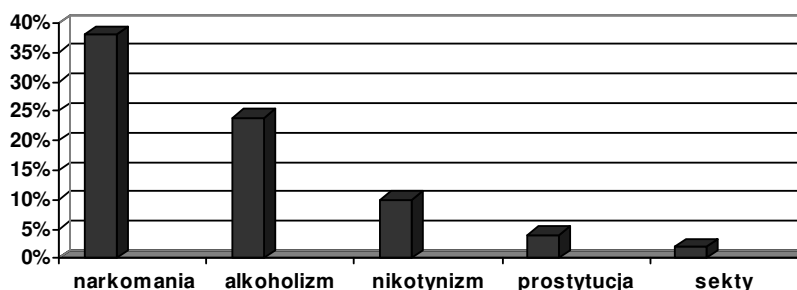
Zawężając zagrożenia tylko do zagrożeń występujących w środowisku naturalnym, ankietowani biorąc pod uwagę swoje najbliższe otoczenie odpowiadali w poniższy sposób.

Tab. 1. Zagrożenia w otaczającym środowisku naturalnym

Lp.	Kategorie odpowiedzi	Badania wg miejsca Zamieszkania ankietowanych				RAZEM	
		MIASTO		WIEŚ		%	N
		%	N	%	N		
1.	Powietrze	57,5	46	50	42	53,66	88
2.	Woda	18,75	15	16,67	14	17,68	29
3.	Gleba	5	4	13,1	11	9,15	15
4.	Roślinność	5	4	10,71	9	7,93	13
5.	Zwierzęta	5	4	3,57	3	4,27	7
6.	Ludzie	3,75	3	5,95	5	4,88	8
7.	Nie ma zagrożenia	0	0	0	0	0	0
8.	Nie udzieliło Odpowiedzi	5	4	0	0	2,44	4
	Ogółem	100	80	100	84	100	164

Znaczna większość ankietowanych zarówno tych mieszkających w mieście czy też na wsi stwierdziła, iż najbardziej zanieczyszczone jest powietrze oraz woda. Powietrze atmosferyczne jest tym komponentem środowiska naturalnego, który od pewnego czasu wyróżnia się tym, że coraz więcej wprowadza się doń zanieczyszczeń, odpowiedzialnych za powstawanie zagrożenia ekologicznego będącego znamionem przejawem współczesnej cywilizacji. Według Faitha w Europie powietrze stosunkowo najczystsze jest w mało zaludnionych okolicach nadmorskich. W porównaniu z nim powietrze osiedli wiejskich jest przeciętnie kilkanaście razy gorsze jakościowo, w małych miasteczkach kilkadziesiąt, w dużych zaś aglomeracjach miejskich bywa nawet kilkaset razy gorsze.

Zanieczyszczenia powodują również zakwaszenie wód czyniąc je nie nadającymi się do użytku – szkodliwymi dla ludzi i zwierząt. Może to przebiegać w dwojaki sposób. Gazy i pyły zanieczyszczające powietrze oraz kwaśne deszcze opadają bezpośrednio do wód, bądź też szkodliwe substancje są wmywane z otaczających terenów i spływają do zbiorników i cieków wód powierzchniowych, skażają też wody gruntowe (co jest jeszcze groźniejsze i daje bardziej długotrwałe skutki).

Rys.2. Zagrożenia młodzieży w ich najbliższym środowisku

Inne zagrożenia, które młodzież widzi w swoim najbliższym otoczeniu to narkotyki, alkohol, niktyna. Na pytanie, czy imponują osoby palące, biorące narkotyki, używające alkoholu, należące do subkultur młodzieżowych, 82% (N=134) badanych stwierdziło, że nie, chociaż część z nich przyznała się, że sama pali i pije. Ankietowani uzasadniali swoją odpowiedź: „to jest bezsensowne, tacy ludzie są dla mnie bezwartościowi i nie utrzymuję z nimi kontaktu, chcą pokazać innym, że oni też to robią, nie imponuje mi nikt, jestem sobą” itp. 12% (N=20) ankietowanych nie miało zdania na ten temat, a 3% (N=5) nie ma nic przeciwko osobom, jeśli to robią w pewnych sytuacjach, np. na dyskotekach dla tzw. szpanu.

Używką popularną wśród młodzieży jest alkohol. Alkohol jest tak silnie zakorzeniony w naszej obyczajowości, że niewiele osób potrafi sobie wyobrazić życie w całkowitej abstynencji.

Kolejne pytanie dotyczyło kolegów lub koleżanek z klasy, które piją alkohol, uczniowie odpowiedzieli:

1. Tak, niektórzy – 52% (N=85)
2. Tak, większość pije – 29% (N=49)
3. Około połowy – 12% (N=19)
4. Nie – 5% (N=9)

2% ankietowanych nie chciało odpowiedzieć na powyższe pytanie.

Tabela 2. Powody, dla których młodzież sięga po alkohol

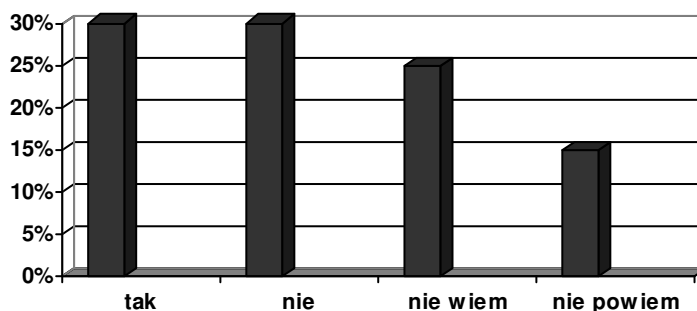
Lp.	Kategorie odpowiedzi	Wskazanie badanych wg wieku				RAZEM	
		KLASA I		KLASA IV		%	N
		%	N	%	N		
1.	By zapomnieć o troskach i kłopotach	38,04	35	29,17	21	34,15	56
2.	By się odprężyć	5,43	5	15,28	11	9,76	16
3.	Żeby się lepiej bawić	31,52	29	38,89	28	34,76	57
4.	Bo łatwiej się nawiązuje kontakty	1,26	3	2,78	2	3,05	5
5.	By czuć się pewniej	1,09	1	4,17	3	2,44	4
6.	Bo większość tak robi	20,65	19	9,72	7	15,85	26
7.	Nie udzieliły odpowiedzi	0	0	0	0	0	0
Ogółem		100	92	100	72	100	164

Problemy wynikające z picia alkoholu przez młodzież stanowią obecnie jedną z najważniejszych kwestii społecznych, przed którą stanęły rządy krajów europejskich, w tym również Polski. Zjawisko to ma istotny wpływ zarówno na poczucie bezpieczeństwa społecznego, ogólny stan zdrowia młodych Europejczyków, zdolność do konkurencji na coraz bardziej wymagającym rynku pracy, a także na relacje interpersonalne z rówieśnikami i środowiskiem rodzinnym.

Badania przeprowadzone w 1999 roku przez Janusza Sierosławskiego z Instytutu Psychiatrii i Neurologii pokazały ogromne rozmiary zagrożeń wynikających z picia alkoholu przez polską młodzież:

- 68% 15-letnich chłopców i 54% dziewcząt piło alkohol w ciągu ostatniego miesiąca,
- 58% 15-latków i 43% 15-latek upiło się w ciągu ostatniego roku,
- 39% 15-latków i 22% 15-latek upiło się w ciągu ostatniego miesiąca,
- co dziesiąte dziecko po wypiciu alkoholu uczestniczyło w bójce lub w sprzeczce,
- co 20 nastolatek po wypiciu alkoholu doświadczył wypadku lub uszkodzenia ciała,
- co 15 nastolatka po spożyciu alkoholu miała niechciane kontakty seksualne.

Na kolejne pytanie, czy w gronie przyjaciół, kolegów są takie osoby, które biorą narkotyki, uczniowie odpowiadali następująco:

Rys.3. Ilość osób biorących narkotyki w opinii kolegów

Narkotyki to środki odurzające, które przez stosowanie niezgodne z przeznaczeniem oraz nadużywanie i nielegalne zdobywanie prowadzą do narkomanii. Narkotyki są coraz częściej obecne w szkołach, nawet podstawowych – handlarze narkotyków w poszukiwaniu łatwego zysku wykorzystują naiwność lub ciekawość coraz młodszych dzieci.

Według ankietowanych w kwestii wyboru instytucji czy też organizacji, które to powinny zapobiegać negatywnym zjawiskom środowiskowym.

Tabela 3. Instytucje zapobiegające zagrożeniom środowiskowym według ankietowanych.

Lp.	Kategorie odpowiedzi	WSKAZANIA BADANYCH	
		%	N
1.	Rodzina	43,9	72
2.	Szkoła	10,98	18
3.	Grupy rówieśnicze	5,49	9
4.	Policja	5,49	9
5.	Kościół	0,61	1
6.	Środki masowego przekazu	1,22	2
7.	Lok	3,05	5
8.	Lop	14,63	24
9.	Zhp i zhr	0,61	1
10.	Inne	1,22	2
11.	Nie udzieliło odpowiedzi	12,8	21
	Ogółem	100	164

Według ankietowanych rodzina powinna mieć największy wpływ na uświadamianie młodzieży zapobiegania negatywnym zjawiskom środowiskowym, na kolejnym miejscu umieszczono LOP (Liga Ochrony Przyrody), oraz szkołę.

OMÓWIENIE

Troska o bezpieczeństwo dzieci i ich ochrona przed zagrożeniami to podstawowa oprócz miłości, treść życia w rodzinie. Gdy dzieci są małe wymaga to nieustannego i bezpośredniego czuwania nad tym co robią i gdzie są. Później ochrona dzieci staje się bardziej skomplikowanym i trudniejszym zadaniem, ponieważ coraz częściej przebywają poza domem rodzinnym i spotykają się z ludźmi, których nie znamy. Nie jesteśmy w stanie nieustannie kontrolować ich zachowania, kontaktów i decyzji. Nie możemy również usunąć z ich życia wszystkich zagrożeń i ryzykownych sytuacji, które się pojawiają. Musimy coraz częściej ufać rozsądkowi naszych dzieci i mieć nadzieję, że same potrafią obronić się przed zagrożeniami. Nie zawsze jednak to się udaje, możemy pomagać naszym dzieciom w prowadzeniu zdrowego i bezpiecznego stylu życia. Wymaga to utrzymywania dobrych kontaktów z dziećmi, opanowania ich sztuki rozumienia, słuchania, wspierania oraz umiejętności wywierania wpływu na ich postępowanie. Nigdy nie jest za wcześnie i nigdy nie za późno, by dbać o jakość i trwałość kontaktów z własnym dzieckiem oraz rozwijać umiejętności potrzebne do konstruktywnego rodzicielstwa. Jest to szczególnie ważne wtedy gdy pojawią się zagrożenia. Uczniowie wskazali również, iż duży wpływ na zagrożenie środowiska ma Liga Ochrony Przyrody. Celem tejże instytucji jest prowadzenie działalności edukacyjnej w celu kształtowania stosunku społeczeństwa do przyrody, popularyzowanie wiedzy o przyrodzie i ochrony przyrody, zachęcanie do podejmowania i wykonywania społecznie prac na rzecz środowiska przyrodniczego oraz organizowania takich prac, inicjowanie i inspirowanie działań na rzecz środowiska przyrodniczego, czuwanie nad przestrzeganiem prawa ochrony przyrody oraz interweniowanie w przypadkach jego naruszenia. Instytucją, od której uczniowie oczekują wiadomości na temat zagrożeń jest szkoła. W programie nauczania szkoły główny nacisk kładzie się na poznawcze aspekty – wiedzę i zrozumienie zagrożeń w otaczającym środowisku.

WNIOSKI

Przeciętny Polak nie zdaje sobie sprawy z istniejącego zagrożenia środowiska naturalnego i jego wpływu na zdrowie człowieka. Aby zainteresować uczniów problematyką ochrony i środowiska, zdrowym stylem życia należy powiedzieć wszystkim i wprost, że człowiek pomimo swej liczebności jest gatunkiem zagrożonym. Powinniśmy dołożyć wszelkich starań aby to wszystko się zmieniło. Celem edukacji ekologicznej i prozdrowotnej jest nabycie przez ucznia takiego myślenia o otaczającym go świecie, takich zachowań w życiu codziennym, które pozwolą na ukształtowanie człowieka z

pełną odpowiedzialnością za stan środowiska i zdrowia. Wszelkie instytucje powinny ściśle współdziałać z rodziną.

PIŚMIENNICTWO

1. Bulicz E., Murawow J., „Wychowanie zdrowotne” – Zdrowie człowieka i jego diagnostyka”, - „Efekty zdrowotne aktywności ruchowej”, Politechnika Radomska, 2002 r.
2. Faith L., „Air Pollution Control, John Willy and Sons, New York 1959 r.
3. Kunki H., „Promowanie zdrowia”, Uniwersytet Łódzki, Łódź, 2000 r.
4. Rosik P., „Wybór należy do ciebie”, Warszawa, 1999 r.
5. Rutkowski J., „Źródła zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego”, Politechnika Wrocławska, Wrocław, 1993
6. Sas-Nowosielski K., „Wychowanie do aktywności fizycznej”, Katowice, 2003
7. „Słownik Języka Polskiego”, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999 r.,
8. Tilling S., „Kwaśne deszcze, zbadaj to sam“, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1992,
9. Woynarowska B., „Zdrowie i szkoła”, Warszawa – wydawnictwo Lekarskie PZWL

STRESZCZENIE

Praca ma na celu zebranie danych dotyczących zagrożeń środowiska w świadomości młodzieży szkolnej ponadgimnazjalnych. Ukazanie zrozumienia pojęcia –środowiska- zagrożeń w nich występujących. W badaniach wzięło udział 164 uczniów, mieszkańców okolicznych wsi i małych miast.

ABSTRACT

The aim of this thesis is to gather data concerning threats to the environment perceived by secondary school students and display the understanding of the concept of environment and the threats that exist in it. A group of 164 students living in the local villages and little towns took part in a research.